

УДК 94:[327(470)+(5)]
ЛОЗИНСЬКИЙ П.І.
ГОРДІЙЧУК І.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОГОВОРУ ПРО КОЛЕКТИВНУ БЕЗПЕКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЯГНЕННЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ЦІЛЕЙ РОСІЇ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ

Проаналізовано процес становлення й розвитку військово-політичного союзу певних країн – членів Співдружності Незалежних Держав – Організації Договору про колективну безпеку протягом 1992–2011 рр. Розкривається вплив зовнішньополітичної діяльності Російської Федерації на ефективність функціонування Організації в Центральній Азії та використання військово-політичного союзу в інтересах Росії.

Ключові слова: Організація Договору про колективну безпеку, військово-політичний союз, міжнародна безпека, Центральна Азія, Російська Федерація.

Постановка та актуальність проблеми. Становлення і розвиток України як незалежної держави безпосередньо пов'язані з гарантуванням її національної безпеки. Сучасні і можливі загрози внутрішнього і зовнішнього характеру ведуть до необхідності особливої уваги щодо вироблення і реалізації державної політики в тій її частині, яка забезпечує захищеність суспільства і держави від будь-яких загроз, зокрема її найважливішої складової – воєнної безпеки.

Формування нових умов розвитку системи національної безпеки під час поширення глобалізаційних та інтеграційних процесів на євразійському континенті вимагає уточнення кожною державою напрямів гарантування власної політичної, економічної та воєнної стабільності на глобальному і регіональному рівнях. У цих умовах вивчення становлення, розвитку та удосконалення систем колективної безпеки, їх впливу на створення архітектури сучасної світової та регіональної системи безпеки – актуальне завдання військових істориків. Нагальна потреба вивчення даної проблеми зумовлена тим, що в останній час в Україні продовжуються

Лозинський Петро Ігорович, кандидат історичних наук, викладач кафедри, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

Гордійчук Ігор Володимирович, перший заступник начальника Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Лозинський П.І., Гордійчук І.В., 2011

дискусії навколо існуючого геополітичного статусу держави, вибору орієнтирів її зовнішньополітичного курсу та шляхів гарантування національної безпеки.

Проблема функціонування Організації Договору про колективну безпеку виходить далеко за межі взаємин країн СНД. Впливаючи на систему безпеки багатьох держав вона набуває більш чіткого регіонального виміру. У зв'язку з цим об'єктивна оцінка досягнутого рівня міждержавної взаємодії певних країн СНД в галузі військово-політичних відносин дозволяє по-новому розставити геополітичні акценти у регіонах, підтвердити та зафіксувати факт зміни геостратегічного становища держав – членів Організації Договору про колективну безпеку.

Метою дослідження є відтворення на підставі аналізу військово-теоретичних та історичних праць, документів і матеріалів становлення, тенденцій розвитку і поступової трансформації Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ) та намагань Російської Федерації за допомогою військово-політичного союзу СНД втягнути Центрально-азійський регіон в орбіту впливу Росії.

Аналіз попередніх досліджень. Незважаючи на те, що останнім часом проблемі регіональної безпеки приділяється певна увага, вітчизняні дослідження щодо функціонування ОДКБ на пострадянському просторі, зокрема в Центральній Азії, знаходяться на початковому етапі, мають фрагментарний, незавершений і часто дискусійний характер. Наявні роботи мають суто політологічний характер і розглядають процес діяльності військово-політичного союзу певних країн – членів СНД лише на етапі становлення цього союзу та з позицій ефективності цього процесу [1–4].

Сьогодні, як ніколи, існує надмірна конкуренція за контроль над світовими ресурсами. Відбувається боротьба за вплив на країни і простори, які були не в змозі сформувати ефективного регіонального економічного блоку (або приєднатися до вже існуючого альянсу), а у підсумку – створити ефективну систему регіональної безпеки. З цього приводу особливу увагу провідних країн світу привертає Центрально-азійський регіон, який може стати високорентабельним напрямом для будь-якого бізнесу з урахуванням наявності усіх видів промислової сировини, а головне – сприятливих умов організації виробництва: дешевизни робочої сили,

більш низьких фінансових витрат на капітальне будівництво, експлуатацію виробничих потужностей, транспортної та енергетичної інфраструктури.

Центральна Азія – великий регіон Азії, який не має виходу до океану, що включає (не за географічною ознакою) Узбекистан, Туркменістан, Таджикистан, Киргизстан, а також Казахстан. За визначенням ЮНЕСКО, регіон включає Монголію, Західний Китай, Пенджаб, північну Індію та північний Пакистан, північно-східний Іран, Афганістан, райони азійської Росії та п'ять колишніх радянських республік Середньої Азії.

За природно-ресурсним потенціалом саме пострадянські країни Центральної Азії й привертають пильну увагу високорозвинених країн світу. Наприклад, Казахстан володіє різноманітними і багатими запасами корисних копалин – кольорових, чорних і рідкісних металів, нафти та газу, кам'яного і бурого вугілля, фосфоритів, бокситів. Республіка є одним зі світових лідерів за запасами вольфраму, хрому, срібла, цинку, свинцю. Головне багатство Киргизстану – гідроенергетичні ресурси. Надра республіки багаті на вугілля, нафту, газ і газовий конденсат, кольорові метали, переважно ртуть і сурму, вольфрам, олово, уран, золото тощо. У надрах республіки Узбекистан виявлено великі поклади мінерально-сировинних ресурсів. За запасами золота, міді, вольфраму, срібла, свинцю, цинку і урану Узбекистан посідає одне із чільних місць у світі. На долю республіки припадає майже 74% запасів газового конденсату всього Центрально-Азійського регіону і 40% природного газу. Надра Таджикистану містять запаси нафти, природного газу, вугілля, урану, мідних, свинцевих, залізних, алюмінієвих руд, фосфоритів, цинку, ртуті, золота, олова, вольфраму, бору, коштовних та напівкоштовних каменів. За оцінками західних експертів Таджикистан за питомими показниками запасів гідроресурсів посідає перше місце у світі. Прогнозові запаси вуглеводної сировини Туркменістану оцінюються в межах 23 трлн куб. м природного газу і 12,2 млрд т. нафти [5, 191, 209, 235, 253, 267].

На початку та всередині 90-х років минулого століття Центральна Азія опинилась фактично виключеною зі сфери пріоритетів пострадянської Росії. Але у 2000 р., коли президентом Російської Федерації став В. Путін, виявилось

прагнення втягнути регіон в орбіту впливу Москви, на-самперед, для кардинального посилення міжнародних позицій РФ. Політичне керівництво Російської Федерації добре зрозуміло, що недостатня увага Росії до Центральної Азії може неминуче призвести до того, що розташовані тут держави з часом будуть змушені ще більше орієнтуватися не на зміцнення зв'язків із Російською Федерацією, а на встановлення їх з іншими світовими економічними центрами. Багаті мінеральні ресурси регіону рано або пізно стануть об'єктом ще більш гострого, ніж сьогодні, суперництва потужних держав та економічних блоків. І дуже сумнівно, що Росія буде в змозі отримати перемогу у цій конкурентній боротьбі. З цього часу дієвим інструментом РФ щодо втягнення пострадянських країн Центрально-азійського регіону у сферу впливу Росії став військово-політичний союз окремих країн СНД – Організація Договору про колективну безпеку.

Варто нагадати, що 15 травня 1992 р., під час наради глав держав СНД у Ташкенті, шість країн Співдружності – Казахстан, Росія, Вірменія, Таджикистан, Туркменія та Узбекистан – уклали “Договір про колективну безпеку” (ДКБ). З часом до нього приєдналися Азербайджан (24 вересня 1993 р.), Грузія (9 грудня 1993 р.) і Білорусь (31 грудня 1993 р.). Після ратифікації Договір 20 квітня 1994 р. набрав чинності. Отже, початково учасниками Договору були дев'ять із дванадцяти держав – членів СНД. Відповідно до ст. 102 Статуту Організації Об'єднаних Націй він був зареєстрований у Секретаріаті ООН 1 листопада 1995 р. [6, 2].

Варто відзначити, що на той час жодних зовнішніх загроз Співдружності не існувало. Великомасштабні війни та конфлікти були лише гіпотетичними, обережними припущеннями політологів. Необхідність термінової ухвали ДКБ не відстежується навіть у преамбулі самого документу. У перших його рядках відзначається, що держави-учасниці, “керуючись деклараціями про суверенітет Незалежних Держав”, “враховуючи створення державами-учасницями власних збройних сил”, “обравши узгоджені дії в інтересах гарантування колективної безпеки” і, нарешті, “визначаючи необхідність суворого виконання ухвалених договорів, що стосуються скорочення озброєння, збройних сил і зміцнення заходів довіри”, вирішили укласти Договір про колективну безпеку [7, 1].

Безперечно, що утворений Договір колективної безпеки був результатом прагнення російського військово-політичного керівництва відродити провідну роль “старшого брата” в оборонній сфері СНД. Про це свідчить порівняння військових потужностей членів ДКБ. Наприклад, Білорусь отримала великий спадок – війська Червонопрапорного Білоруського військового округу (БВО), одного із найбільш оснащених з військового погляду з 17 військових округів СРСР. Це було бойове угруповання військ на західному напрямі, яке нараховувало 1410 військових формувань штатною чисельністю у чверть мільйона військовослужбовців. Угруповання стратегічних ядерних сил нараховувало 180 з’єднань, частин і установ чисельністю майже 40 тисяч осіб. На території Республіки перебував 81 носій з ядерним зарядом [8, 178]. Але навіть військовий потенціал Білорусі був не в змозі конкурувати з військовою потужністю Росії, на території якої були розташовані війська чисельністю у 2 млн 100 тис. осіб [9, 1].

На думку засновників Договору колективної безпеки, це був лише перший щабель у формуванні оборонного союзу. За його допомогою планувалося інтегрувати зусилля певних держав Співдружності і максимально використати елементи оборонної системи СРСР, які збереглися на той час.

Варто відзначити, що, незважаючи на наполегливе прагнення військово-політичного керівництва Російської Федерації створити колективну систему безпеки СНД, розвиток колективних форм співпраці йшов дуже повільно, тому що стосунки держав – учасниць Співдружності все більше здійснювалися на двосторонній основі практично в усіх сферах співпраці, зокрема у військовій, а це швидко послаблювало роль багатосторонніх органів Співдружності. Військові експерти підраховали, що станом на липень 1992 р. було ухвалено майже 70 різних військових угод в рамках Договору колективної безпеки, але більшість із них були нежиттєздатними [10, 1].

Слід підкреслити, що дія Договору про колективну безпеку закінчувалася 20 квітня 1999 р., тому що відповідно до ст. 11 він був укладений “на п’ять років з наступним продовженням” [7, 1]. Вже у лютому 1999 р., під час чергового засідання Ради міністрів закордонних справ СНД, Узбекистан оголосив про вихід з Договору колективної

безпеки. Представник МЗС Узбекистану зазначив при цьому, що даний договір в його тодішньому вигляді не відповідав вимогам часу, не виконував покладених на нього функцій. “Ташкент не згоден з російською військовою активністю в деяких державах СНД”, – заявив він [11, 3]. Продовжили Договір лише шість країн – Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизія, Росія та Таджикистан. Три інші держави – учасниці ДКБ (Азербайджан, Грузія та Узбекистан) вирішили вийти із Договору, тому що на їх думку він не відповідав новим геополітичним реаліям [12, 5]. Цією подією завершився перший п’ятирічний етап функціонування Договору про колективну безпеку.

Загострення питання подальшого розвитку СНД, зокрема у галузі військово-політичного співробітництва, збіглося з приходом до влади у 2000 р. адміністрації, яку очолив Президент Російської Федерації В. Путін. У цей час Росія практично втратила свій вплив на пострадянському просторі. Виникла група країн, яка не просто обрала і здійснювала прозахідний політичний курс. Ці країни почали реалізовувати зовсім іншу, ніж Росія, політичну і суспільну модель розвитку.

Водночас з приходом до влади В. Путіна Росія активізувала зусилля щодо зміцнення механізмів ДКБ та наповнення їх новим змістом. Під час московської сесії ДКБ 14 травня 2002 р. було ухвалено рішення щодо перетворення ДКБ у повноцінну міжнародну організацію – Організацію Договору про колективну безпеку (ОДКБ). 7 жовтня 2002 р. у Кишиневі були підписані Статут та Угода про правовий статус ОДКБ, які були ратифіковані всіма державами – членами ОДКБ і набрали чинності 18 вересня 2003 р. [13, 2].

Слід підкреслити, що з самого початку функціонування ОДКБ Російська Федерація очолила розвиток військової компоненти Організації. Свої дії політичне керівництво РФ спрямувало на нарощування присутності Росії в Центрально-Азійському регіоні. Тож, в ході перемов на вищому рівні між керівництвом Росії та Киргизії у вересні 2003 року центральною темою була проблематика подальшого створення ефективної системи колективної безпеки в Центральній Азії та на євразійському просторі в рамках спільної боротьби з тероризмом, екстремізмом і наркотрафіком.

Підсумком зустрічі була Угода про статус та умови розташування російської авіаційної бази в Киргизії (м. Кант) [14, 3].

Вже 23 жовтня 2003 р. відбулася урочиста церемонія відкриття авіабази. Згідно із досягнутими домовленостями Киргизія на 15 років безкоштовно надала Росії інфраструктуру аеродрому, а також взяла на себе комунікаційні витрати. Водночас Росія передала Киргизії партію стрілецької зброї, спорядження, одностроїв та засобів радіозв'язку на суму 3 млн дол. Передбачалося, що на початковому етапі функціонування бази фінансування буде здійснюватись із лімітів коштів бюджетних асигнувань Міністерства оборони РФ, а з 2004 р. за рахунок федерального бюджету Росії згідно зі статтею “Національна оборона” [15, 3].

Засновники авіабази планували розташувати на ній 10–15 російських літаків Су-27 і Су-25, військово-транспортні літаки і вертольоти, а також майже 500 російських військово-службовців. База в Канті була створена як авіаційна компонента Колективних сил швидкого розгортання Центрально-азійського регіону [16, 1].

Слід нагадати, що Колективні сили швидкого розгортання (КСШР) Центрально-азійського регіону були створені у 2001 р. Станом на кінець 2003 р. вони склалися із чотирьох окремих батальйонів – від Киргизії, Казахстану, Росії і Таджикистану. Загальна чисельність угруповання – майже 1500 військовослужбовців. Від Росії до складу КСШР входив батальйон 201-ї мотострілецької дивізії, яка дислокувалася в Таджикистані. У разі необхідності він був у змозі швидко прикрити таджиксько-афганський кордон [15, 3; 17, 3].

Скориставшись провідною роллю в Організації Договору про колективну безпеку, Росія під виглядом зміцнення КСШР поширила свою військову експансію в Середню Азію. Таким чином, 4 червня 2004 р., під час зустрічі президентів Росії і Таджикистану, було досягнуто ряд домовленостей в галузі військового співробітництва. Таджикистан погодився передати Росії безкоштовно і в безстрокове використання територію поблизу Душанбе для розгортання російської військової бази. За тих же умов Росії були передані території, які Російська Федерація до того використовувала як військові полігони в інтересах Збройних Сил РФ. Це були навчальні полігони мотострілецьких полків,

які дислокувалися в Душанбе, Кулябі та Курган-Тюбе. Також укладено угоду про перетворення дислокованої у Таджикистані 201-ї російської мотострілецької дивізії на військову базу РФ і передачу у власність російської армії високогірного оптико-електронного вузла “Нурек” – системи контролю за космічним простором. До нього входить 10 телескопів, які управляються в автоматичному режимі, обладнані телевізійним приймачем і потужним обчислювачем. Розбудова цього комплексу почалася ще за часів Радянського Союзу, а на бойове чергування він був поставлений у 2003 р. У відповідь на такі кроки Таджикистану Росія зобов'язалася скасувати його борги [18, 2].

Червневі домовленості 2004 р. мали для Росії надзвичайне значення. Вже 17 жовтня 2004 р. Президент Росії В. Путін та його таджицький колега Е. Рахманов урочисто відкрили російську військову базу поблизу Душанбе. До її складу увійшли 5 тисяч військовослужбовців, майже 150 танків Т-72, 300 бронетранспортерів та бойових машин піхоти, 140 гармат і мінометів, 18 реактивних систем залпового вогню БМ-21 “Град”, майже 180 одиниць зенітних засобів, понад 60 протитанкових засобів. Крім цього, сім тактичних груп військовослужбовців перебували на прикордонних заставах таджицько-афганського кордону. Повітряну підтримку повинні були здійснювати 5 літаків штурмової авіації Су-25 і 10 вертольотів (4 Мі-8 та 6 Мі-24) 670-ї авіаційної групи. Особливе задоволення російського військового керівництва викликала передача у власність Росії військово-стратегічного оптико-електронного вузла “Нурек” (“Вікно”) – контролю космічного простору. За цей об'єкт Росія скасувала Туркменістану 242 млн дол. боргу [19, 1].

Разом із заснуванням військової бази у Таджикистані Росія посилила свою киргизьку авіаційну базу у м. Кант. Як повідомив у серпні 2004 р. головнокомандувач Військово-Повітряних Сил РФ генерал армії В. Михайлов, “до кінця року ми плануємо збільшити особовий склад та авіапарк у два рази відповідно до ухвалених раніше рішень”. Тобто, планувалося, що особовий склад авіабази наприкінці 2004 р. буде складати 700 осіб, серед них 500 військово-службовців і 200 цивільних осіб. Чисельність літальних апаратів буде збільшена до 20 одиниць, а саме винищувачами Су-27, штурмовиками Су-25, літаками ЛІ-39, а також

вертольотами Мі-8. До того ж злітно-приземна смуга авіабази Кант буде в змозі приймати будь-які типи літаків [20, 3].

Варто відзначити, що у 2006 р. відбулося поновлення участі Республіки Узбекистан у Договорі про колективну безпеку від 1992 р. та юридичне оформлення її повноправного членства в Організації Договору про колективну безпеку, що працювало на користь Росії в плані поширення її присутності в Центральноазійському регіоні [21, 41].

Цій події передувало укладення 14 листопада 2005 р. договору про союзницькі відносини між Росією і Узбекистаном. Відповідно до договору, сторони мали можливість надавати один одному право на використання військових об'єктів на їх територіях. Це означало, що Збройні сили Російської Федерації отримували можливість не тільки експлуатувати майже 10 узбецьких літовищ, але й заснувати військову базу на території Узбекистану. Крім цього, Росія і Узбекистан також домовилися “активно взаємодіяти у питаннях модернізації та реформування збройних сил, їх оснащення сучасним озброєнням та військовою технікою. Підвищення їх бойової готовності” [22, 2].

На початку лютого 2009 р. увагу військових фахівців та політологів привернув самміт глав держав – членів Організації Договору про колективну безпеку в Москві. Під час самміту, 4 лютого 2009 р., глави держав підписали документ про створення Колективних сил оперативного реагування (КСОР) на базі 98-ї гвардійської дивізії Повітрянодесантних військ, яка дислокована в Іванівській області, та 31-ї гвардійської штурмової бригади ПДВ, яка розташована в Ульяновську (близько 8000 військовослужбовців). Казахстан зобов'язався виділити теж десантно-штурмову бригаду (4000 військовослужбовців), а решта країн – членів ОДКБ по одному сухопутному батальйону [23, 2; 24, 9]. Отже, Росія продовжувала нарощування своєї військової сили в Центральноазійському регіоні.

Сьогодні виразно показало, що членів ОДКБ нічого не об'єднує, крім того факту, що раніше вони склали одну країну, але це аж ніяк не означає загальності інтересів після розпаду єдиної країни. Дійсно, що зараз спільного у Таджикистану і Білорусі у військово-політичній сфері? Таджики будуть захищати Білорусь від НАТО, а Білоруси Таджикистан – від талібів? Абсурдність такого

припущення цілком очевидна. Від КСОР ОДКБ таким чином важко очікувати дієздатності навіть для вирішення такого завдання, заради якого їх спробували створити – захисту країн-членів від зовнішньої агресії.

Політичні події у Центральній Азії свідчать про те, що російське керівництво віддає перевагу використанню ОДКБ для збереження та збільшення свого впливу в регіоні шляхом побудови діяльності цього військово-політичного блоку, передусім, заради власних інтересів, а вже потім – інтересів країн Центральної Азії. Існування ОДКБ свідчить, що всередині організації є певні умови щодо розвитку конфліктних ситуацій та різне бачення ролі ОДКБ на пострадянському просторі між країнами-партнерами. Одне із таких бачень проявилось у зв'язку із подіями у Киргизстані в квітні та червні 2010 р.

Коли 7 квітня 2010 р. у Киргизії відбулася Народна Революція, яка усунула від влади корумпованого Президента Киргизії К. Бакиєва та його прибічників, а він звернувся до керівництва ОДКБ з проханням ввести в країну частини КСОР, то керівництво ОДКБ йому відмовило. З цього приводу Президент Білорусі О. Лукашенко висловив думку, що ОДКБ повинна якось втрутитись: “Що це за організація, якщо в одній із наших країн летиться кров, відбувається заколот? Тиша. Чому?.. Якщо так буде розвиватися ОДКБ і надалі, то завірю вас, що перспектив ця організація не має” [25].

Варто підкреслити, що російське керівництво певним чином скористалося ситуацією нестабільності у Киргизстані і, мотивуючи свої дії необхідністю гарантувати безпеку своєї військової бази у м. Кант, перекинуло туди дві роти повітрянодесантних сил у кількості 150 бійців [26, 2].

11–15 червня 2010 р. в республіці відбулися міжетнічні збройні зіткнення, спровоковані колишнім президентом К. Бакиєвим та міжнародними терористичними організаціями – Ісламським рухом Узбекистану, Союзом ісламського джихаду, афганським Талібаном, Об'єднаною таджицькою опозицією. Внаслідок зіткнень у країні сталася гуманітарна катастрофа, яка призвела до численних жертв. За офіційними даними, у міжетнічних збройних зіткненнях загинуло майже 300 осіб (за неофіційними – понад 2000). Тисячі мирних громадян отримали поранення, понад 200 тис. узбеків

були змушені покинути рідні домівки та переміститись на територію Узбекистану [27, 3].

Президент перехідного періоду Республіки Киргизстан Р. Отунбаєва звернулася до Президента РФ Д. Медведєва та керівництва ОДКБ з проханням ввести в країну частини КСОР, але їй було відмовлено. Одночасно на базу в м. Кант терміново було перекинуто російський посилений батальйон ПДВ [26, 2].

Революції на півночі Африки (на Близькому Сході) та перспектива їх розповсюдження на зону відповідальності ОДКБ створили ситуацію, якою відразу скористалось керівництво Російської Федерації. Справа у тому, що деяких лідерів країн – членів військово-політичного союзу СНД об'єднує одна риса – тривале перебування у владі, яке споріднює їх з колишнім президентом Тунісу Бен-Алі, президентом Єгипту Х. Мубараком або лідером Лівії полковником Каддафі. Наприклад, Н. Назарбаєв керує Казахстаном вже 20 років. Е. Рахмон очолює Таджикистан 17 років, стільки ж перебуває у владі в Білорусі О. Лукашенко. За ініціативи Росії 12 вересня 2011 р. відбувся самміт ОДКБ, головною темою якого були революції на Близькому Сході. Учасники самміту домовились перетворити ОДКБ у потужний заслон на шляху “кольорових революцій” на пострадянському просторі. Спочатку ОДКБ має намір зміцнити оборону у кіберпросторі, оскільки режими в Єгипті та Лівії впали багато в чому завдяки Twitter та Facebook. По-друге, члени блоку вирішили зміцнювати колективні сили оперативного реагування (КСОР), які можуть бути задіяні у випадку початку заворушень за арабським сценарієм [28, 4].

Безперечно, якщо КСОР отримає можливість втручатися у внутрішні конфлікти на теренах СНД, то Росія буде в змозі легітимно втручатись у внутрішні справи членів ОДКБ.

Висновки. Російська Федерація практично оголосила територію колишнього СРСР зоною своїх життєво важливих інтересів. З самого початку Співдружність Незалежних Держав була важливим інструментом російської політики в економічній та військовій сферах. Тому зміцнення оборонної потужності СНД та необхідних для її життєдіяльності механізмів було важливим імперативом російської політики. Згідно з планами російського військово-політичного керівництва, членство Російської Федерації у Співдружності

легітимізувало присутність Росії у різних регіонах СНД, в тому числі і військову.

Центральна Азія стає регіоном все більш активного геополітичного суперництва провідних світових та регіональних центрів сили. При цьому тут зберігаються умови щодо можливої дестабілізації ситуації. Вона є як породженням впливу внутрішніх факторів розвитку розташованих тут держав, так і спробами низки держав та організацій скоректувати розвиток ситуації в країнах цього регіону у вигідному для себе напрямі.

Зміцнення позицій на цьому геополітичному просторі посилює потенціал Росії, необхідний, зокрема, щодо успіху “стратегічного” діалогу з США та їх союзниками. Крім того, успіх в Центральній Азії здатен надати прискорення ефективному та комплексному економічному розвитку самої РФ, зміцненню її національної безпеки у довгостроковій перспективі, тому що стан економіки та стабільність у серці Євразійського континенту багато в чому залежать від стану справ на центральноазійському напрямі. Саме тому сьогодні Росія прагне відігравати тут ключову роль, у тому числі й за допомогою Організації Договору про колективну безпеку, яка де-факто не відповідає своїй назві, тому що не стала повноцінною структурою гарантування безпеки, а є лише інструментом для досягнення геополітичних цілей Росії в Центральноазійському регіоні.

1. *Бодрук О.* Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: Монографія / О. Бодрук. – К.: НППМБ, Рада національної безпеки і оборони України, 2001. – 299 с.
2. *Храбан І.А.* Система європейської безпеки і напрями воєнно-політичної інтеграції України до її структур: Монографія / І.А. Храбан. – К.: Варта, 2006. – 544 с.
3. *Скоруход Л.* Миротворча діяльність на теренах СНД / Л. Скоруход, Ю. Скоруход, Г. Перепелиця // Політична думка. – 1997. – № 4. – С. 123–140.
4. *Леонов В.В.* Миротворча діяльність на теренах СНД у контексті розвитку міжнародної безпеки / В.В. Леонов // Стратегічна панорама. – 1999. – № 3. – С. 31–37.
5. *Дорошко М.С.* Країнознавство. Країни СНД і Балтії: Навчальний посібник / М.С. Дорошко. – Чернівці: Книга–XXI, 2008. – 308 с.
6. *Рекута А.Л.* Организация Договора о коллективной безопасности: проблемы и пути развития по предотвращению

- угрозы безопасности в Центрально-Азиатском регионе / А.Л. Рекута // Военная мысль. – 2006. – № 11. – С. 2–9.
7. Договор о коллективной безопасности // Красная Звезда. – 1992. – 23 мая (№ 114–115). – С. 1.
  8. К безопасности через сотрудничество: Доклад Главнокомандующего Объединенными Вооруженными Силами Содружества Независимых Государств. – М.: Центр информационно-аналитического обеспечения государств Содружества, 1993. – 364 с.
  9. *Владыкин О.* Российская армия приобретает все более четкие контуры / О. Владыкин // Красная Звезда. – 1992. – 16 апреля (№ 87).
  10. *Докучаев А.* Договор о коллективной безопасности: споры были в Ташкенте. Чего ожидать в Москве? / А. Докучаев // Красная Звезда. – 1992. – 4 июля (№ 148–149). – С. 1–2.
  11. Узбекистан оборонятиметься самостійно? // Урядовий кур'єр. – 1999. – 6 лютого (№ 23). – С. 3.
  12. *Корбут А.* Интеграция с элементами дезинтеграции / А. Корбут // Независимое военное обозрение. – 1999. – 4–11 июня (№ 21). – С. 5.
  13. *Набиев Н.* Новые горизонты сотрудничества / Н. Набиев, Р. Стрешнев // Красная Звезда. – 2003. – 29 апреля (№ 99). – С. 2.
  14. *Стрешнев Р.* Россия возвращается в Центральную Азию / Р. Стрешнев // Красная Звезда. – 2003. – 25 сентября (№ 118). – С. 3.
  15. *Стрешнев Р.* Азиатский рубеж / Р. Стрешнев // Красная Звезда. – 2003. – 28 октября (№ 201). – С. 3.
  16. *Стрешнев Р.* Щит для Центральной Азии / Р. Стрешнев // Красная Звезда. – 2003. – 24 октября (№ 190). – С. 1.
  17. *Стрешнев Р.* ОДКБ: от простого к сложному / Р. Стрешнев // Красная Звезда. – 2003. – 13 августа (№ 147). – С. 3.
  18. *Плугатарев И.* “Смены караула” на Пяндже не будет / И. Плугатарев // Независ. воен. обозр. – 2004. – 11–18 июня (№ 21). – С. 2.
  19. *Плугатарев И.* Москва обзавелась самой большой военной базой за рубежом / И. Плугатарев // Независимое военное обозрение. – 2004. – 22–28 октября (№ 40). – С. 1.
  20. Коротко. Авиабаза будет усилена // Независимое воен. обозр. – 2004. – 13–19 августа (№ 30). – С. 3.
  21. *Бордюжа Н.* ОДКБ – эффективный инструмент противодействия современным вызовам и угрозам / Н. Бордюжа // Междунар. жизнь. – 2007. – № 1–2. – С. 43–49.
  22. *Плугатарев И.* Ташкент возвращается в коллективный договор / И. Плугатарев // Независимое военное обозрение. – 2005. – 18–24 ноября (№ 44). – С. 2.
  23. *Корбут А.* Коллизии коллективной обороны / А. Корбут // Военно-промышленный курьер. – 2009. – 11–17 февраля (№ 5). – С. 2.

24. *Тимошенко В.* Нове військове утворення буде не гірше за НАТО / В. Тимошенко // *Голос України*. – 2009. – 9–10 лютого (№ 23). – С. 9.
25. *Князев А.* ОДКБ: миссия и пути развития в меняющемся мире. – Режим доступа: - <http://www.news-asia.ru/view/tm/politics/443>. – Заголовок з екрана.
26. Минобороны усилил охрану своей базы // *Независимое военное обозрение*. – 2010. – 18–24 июня (№ 22). – С. 2.
27. *Матвеев А.* Долгое эхо опских событий / А. Матвеев // *Военно-промышленный курьер*. – 2010. – 30 июня–6 июля (№ 25). – С. 3.
28. *Габуев А.* И ОДКБ вышла блоком / А. Габуев // *Коммерсантъ*. – 2011. – 13 сентября (№ 134). – С. 4.

Надійшла до редколегії 20.10.2011 р.

Рецензент: *А.І. Харук*, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет “Львівська політехніка”, м. Львів.

Лозинский П.И., Гордийчук И.В.
ОРГАНИЗАЦИЯ ДОГОВОРА ПРО КОЛЛЕКТИВНУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ИНСТРУМЕНТ ДОСТИЖЕНИЯ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ЦЕЛЕЙ РОССИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Проанализирован процесс становления и развития военно-политического союза некоторых стран – членов Содружества Независимых Государств – Организации Договора про коллективную безопасность на протяжении 1992–2011 гг. Раскрывается влияние внешнеполитической деятельности Российской Федерации на эффективность функционирования Организации в Центральной Азии и использование военно-политического союза в интересах России.

Ключевые слова: Организация Договора про коллективную безопасность, военно-политический союз, международная безопасность, Центральная Азия, Российская Федерация.

Lozynskyi P., Hordyichuk I.
ORGANIZATION OF THE COLLECTIVE SECURITY TREATY AS A WAY TO ACHIEVE GEOPOLITICAL GOALS OF RUSSIA IN CENTRAL ASIA

It reveals the influence of the foreign policy of the Russian Federation on the efficiency of operation OCST in Central Asia and the use of military-political union in the interests of Russia.

Key words: Organization of the Collective Security Treaty, military-political union, international safety, Central Asia, Russian Federation.